Justitieutskottets betänkande 1981/82:58

om straffansvar för onykterhet vid förande av tåg m. m. (prop. 1981/82:204 jämte motioner)

Propositionen m. m.

I proposition 1981/82:204 har regeringen (justitiedepartementet) föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om ändring i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott,
2. lag om ändring i lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov,
3. lag om ändring i körkortslagen (1977:477).

Rörande propositionens huvudsakliga innehåll hänvisas till vad som anförs i det följande under rubriken Utskottet på s. 5.

I samband med propositionen behandlar utskottet de under den allmänna motionstiden år 1982 väckta motionerna 1981/82:168 av Gunilla André (c) och Ella Johnsson (c), 1981/82:169 av Margareta Andrén (fp) och tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson (fp), 1981/82:867 av Thure Jadestig (s) och Tyra Johansson (s), 1981/82:868 av Thure Jadestig (s) och Tyra Johansson (s), 1981/82:921 av Margit Sandéhn (s) och Maj-Lis Landberg (s) samt 1981/82:1222 av Elver Jonsson (fp) och Margareta Andrén (fp). Motionsyrkandena redovisas på s. 3.

De lagförslag som är fogade till propositionen har följande lydelse.

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1951: 649) om straff för vissa trafikbrott

Härigenom föreskrivs att i lagen (1951: 649) om straff för vissa trafikbrott skall införas ett nytt moment, 4 § 4 mom., av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	4 §[1]

1 mom. Den som vid förande av motordrivet fordon eller spårvagn varit så påverkad av starka drycker, att det kan antagas, att han icke på betryggande sätt kunnat föra fordonet eller spårvagnen, dömes för rattfylleri till fängelse i högst ett år eller, där omständigheterna är mildrande, till böter, dock lägst tjugofem dagsböter.

Till samma straff dömes föraren, om han av annat berusningsmedel var så påverkad som nyss sagts.

Den som fört motordrivet fordon eller spårvagn efter att ha förtärt starka drycker i sådan mängd att alkoholkoncentrationen i hans blod under eller

[1] Senaste lydelse 1978: 92.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

efter färden uppgick till 1,5 promille eller däröver, skall anses ha varit så påverkad av starka drycker under färden, som i första stycket sägs.

2 mom. Är det ej styrkt, att förare av motordrivet fordon eller spårvagn var så påverkad, som i 1 mom. första stycket sägs, men har han fört fordonet eller spårvagnen efter att ha förtärt starka drycker i sådan mängd att alkoholkoncentrationen i hans blod under eller efter färden uppgick till 0,5 men ej till 1,5 promille, dömes till böter, dock lägst tio dagsböter, eller fängelse i högst sex månader.

3 mom. Vad som sägs i 1 mom. tredje stycket och 2 mom. gäller ej förare av motordrivet fordon, som är avsett att föras av gående.

4 mom. Bestämmelserna i 1 och 2 mom. gäller även förare av motordrivet spårfordon på järnväg eller tunnelbana.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1982.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1976: 1090) om alkoholutandningsprov

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1976: 1090) om alkoholutandningsprov skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

2 §[1]

Alkoholutandningsprov får rutinmässigt företagas på

1. förare av motordrivet fordon som stoppas vid i förväg beordrad trafikkontroll,

2. den som kan antagas under förande av motordrivet fordon ha, med eller utan skuld, haft del i uppkomsten av trafikolycka,

3. den som kan misstänkas för att under förande av motordrivet fordon ha begått brott enligt 1–3 § lagen (1951: 649) om straff för vissa trafikbrott eller sådan enligt vägtrafikkungörelsen (1972: 603) straffbelagd förseelse som avser
a. färdhastighet,
b. skyldighet att stanna fordon,
c. skyldighet att ha föreskriven *fordonslykta* tänd.

Bestämmelserna i första stycket om förare av motordrivet fordon gäller även förare av *spårvagn*. De gäller ej förare av motordrivet for-

3. den som kan misstänkas för att under förande av motordrivet fordon ha begått brott enligt 1–3 § lagen (1951: 649) om straff för vissa trafikbrott eller sådan enligt vägtrafikkungörelsen (1972: 603) straffbelagd förseelse som avser
a. färdhastighet,
b. skyldighet att stanna fordon,
c. skyldighet att ha föreskriven *lykta eller strålkastare* tänd.

Bestämmelserna i första stycket om förare av motordrivet fordon gäller *i tillämpliga delar* även förare av *motordrivet spårfordon på järn-*

[1] Senaste lydelse 1978:93.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
don, som är avsett att föras av gående.	*väg, tunnelbana eller spårväg.* De gäller ej förare av motordrivet fordon, som är avsett att föras av gående.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1982.

3 Förslag till

Lag om ändring i körkortslagen (1977:477)

Härigenom föreskrivs att 23 § körkortslagen (1977:477) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

23 §[1]

Om körkortshavaren vid förande av ett motordrivet fordon eller en spårvagn har gjort sig skyldig till grov vårdslöshet eller visat uppenbar likgiltighet för andra människors liv eller egendom eller företett tydliga tecken på påverkan av starka drycker eller annat ämne, eller om han till följd av sjukdom, skada eller dylikt saknar förutsättningar att föra körkortspliktigt fordon på ett trafiksäkert sätt, skall körkortet omhändertas.

Misstänks att körkortshavaren vid förande av ett motordrivet fordon eller en spårvagn har brutit mot 4 § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott, och hade han före färdens slut förtärt starka drycker i sådan mängd att alkoholkoncentrationen i hans blod uppgick till minst 0,5 promille under eller efter färden, skall körkortet omhändertas sedan analysbeviset har erhållits. Är det fråga om ett brott mot 4 § 2 mom. nämnda lag, men uppgick alkoholkoncentrationen inte till 0,8 promille, skall körkortet inte omhändertas om omständigheterna vid brottet kan anses mildrande.

Bestämmelserna i andra stycket gäller även vid förande av ett motordrivet spårfordon på järnväg eller tunnelbana.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1982.

Motionerna

I motion 1981/82:168 av Gunilla André (c) och Ella Johnsson (c) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag innebärande att trafikonykterhetsbrott faller under samma lagrum oavsett om det gäller vägtrafik eller spårbunden trafik.

[1] Senaste lydelse 1980:977.

I motion 1981/82:169 av Margareta Andrén (fp) och tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson (fp) hemställs att riksdagen hos regeringen begär att lagförslag utarbetas innebärande att motsvarande trafikbrottslagstiftning för rattonykterhet och rattfylleri som gäller för motortrafik på väg även skall gälla för järnvägstrafik.

I motion 1981/82:867 av Thure Jadestig (s) och Tyra Johansson (s) hemställs med hänvisning till vad som anförts i motion 1981/82:866 att riksdagen begär att regeringen utreder om den nuvarande nedre gränsen för rattonykterhet bör ändras till 0,3 ‰.

I motion 1981/82:868 av Thure Jadestig (s) och Tyra Johansson (s) hemställs med hänvisning till vad som anförts i motion 1981/82:866 att riksdagen hos regeringen begär en skyndsam utredning av möjligheten att trafiknykterhetslagstiftningen vidgas till att gälla framförande av fordon på räls.

I motion 1981/82:921 av Margit Sandéhn (s) och Maj-Lis Landberg (s) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av lagstiftningen för onykterhet vid framförande av rälsbuss i enlighet med vad som anförs i motionen.

I motion 1981/82:1222 av Elver Jonsson (fp) och Margareta Andrén (fp) hemställs att riksdagen hos regeringen begär lagförslag innebärande att nuvarande trafiknykterhetslag ändras så att promillegränsen för rattonykterhet sänks till 0,3 ‰ och för rattfylleri till 1,0 ‰.

Utskottet

Inledning

Några fall har nyligen inträffat som har riktat uppmärksamheten på att det inte finns några bestämmelser om straffrättsligt ansvar för den som i onyktert tillstånd framför järnvägsfordon.

Mot bakgrund härav har frågan om att införa en ansvarsbestämmelse mot trafikonykterhet på området aktualiserats i riksdagen och regeringskansliet.

Inom justitiedepartementet har upprättats en promemoria i ämnet. Promemorian, som är intagen som bilaga till propositionen, har remissbehandlats. Förslagen i propositionen bygger på promemorian och vad som har kommit fram vid remissbehandlingen av den.

Under den allmänna motionstiden i år har i riksdagen väckts fyra motioner — 168, 169, 868, 921 — i vilka efterlyses lagstiftning i ämnet.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att straffbestämmelserna om rattfylleri och rattonykterhet skall bli tillämpliga även på förare av motordrivna järnvägsfordon och tunnelbanetåg. Vissa följdändringar föreslås i körkortslagstiftningen och i lagstiftningen om alkoholutandningsprov.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1982.

Gällande ordning

Regler om ansvar för trafiknykterhetsbrott finns i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott (trafikbrottslagen). De gäller förare av motordrivna fordon och spårvagnsförare. I 2 § vägtrafikkungörelsen (1972:603) finns en definition av begreppet fordon. Enligt denna förstås med fordon en "anordning på hjul, band, medar eller liknande som är inrättad för färd på marken och ej löper på skenor". Denna definition anses gälla också för begreppet fordon i trafikbrottslagen (prop. 1951:30 s. 284, 292 och 1 § 1 mom. i det i samma prop. intagna förslaget till vägtrafikförordning, prop. 1972:137 s. 29). Järnvägs- och tunnelbanetåg är alltså inte att anse som fordon i trafikbrottslagens mening, och lagens föreskrifter om trafiknykterhetsbrott gäller inte förare av sådana tåg.

I övrigt innebär reglerna i trafikbrottslagen om trafiknykterhetsbrott i huvudsak följande.

Den som för ett motordrivet fordon eller en spårvagn och därvid är så påverkad av starka drycker att det kan antas att han inte kan föra fordonet eller spårvagnen på ett betryggande sätt gör sig skyldig till rattfylleri. Bevisning i rattfyllerimål kan föras t. ex. genom vittnesuppgifter om förarens körsätt eller uppträdande i övrigt. I allmänhet använder man dock en presumtionsregel, den s. k. promilleregeln. Den innebär att den som har fört ett motordrivet fordon eller en spårvagn efter att ha förtärt starka drycker i en sådan mängd att alkoholkoncentrationen i hans blod under eller efter färden uppgick till 1,5 ‰ eller däröver skall anses ha varit så påverkad som krävs för ansvar för rattfylleri (4 § 1 mom.).

Om alkoholkoncentrationen uppgått till 0,5 men inte 1,5 ‰ döms föraren för en gärning som i praxis kallas rattonykterhet (4 § 2 mom.).

Straffet för rattfylleri är fängelse i högst ett år eller, om omständigheterna är mildrande, böter, dock lägst 25 dagsböter. Straffet för rattonykterhet är böter, dock lägst 10 dagsböter, eller fängelse i högst sex månader.

Förutom för vägtrafiken finns straffbestämmelser om onykterhet i trafik för sjötrafiken och lufttrafiken (sjölagen/1891:35, s. 1/ och luftfartslagen /1957:297/).

Straffrättsligt ansvar för den som under alkoholpåverkan framför tåg torde f. n. bara kunna komma i fråga i vissa speciella fall, då något särskilt förhållande utöver själva körningen föreligger. Bestämmelserna i brottsbalken (BrB) om vållande till annans död (3 kap. 7 §), vållande till kropps-

skada (3 kap. 8 §) och allmänfarlig vårdslöshet (13 kap. 6 §) hör till dem som främst torde kunna bli aktuella.

För att någon av de nämnda bestämmelserna i 3 kap. BrB skall vara tillämplig krävs att någon har avlidit eller vållats kroppsskada som inte är ringa. För ansvar för allmänfarlig vårdslöshet krävs antingen att en olycka av visst kvalificerat slag har inträffat eller att fara för en sådan olycka har framkallats. I rättspraxis har antagits att den framkallade faran måste ha varit av konkret natur, t. ex. genom att föraren har kört så fort att det har förelegat risk för att tåget skulle spåra ur eller genom att han har fört tåget mot rött ljus. Om varken någon olycka inträffat under färden eller en konkret fara för olycka kan visas ha förelegat, torde en lokförare som i påverkat tillstånd har framfört ett tåg inte kunna fällas till ansvar enligt någon av brottsbalkens straffbestämmelser.

Såvitt gäller lokförare hos statens järnvägar kan vidare erinras om att dessa hörde till den kategori tjänstemän för vilka fram till den 1 januari 1976 de särskilda reglerna i brottsbalken om ämbetsbrott gällde. Om en sådan lokförare framförde ett tåg i alkoholpåverkat tillstånd, gjorde han sig skyldig till tjänstefel och kunde dömas till ansvar för detta. Brottet tjänstefel har genom 1975 års ämbetsansvarsreform numera avskaffats för den civila förvaltningen. De disciplinpåföljder för tjänsteförseelse som har införts i lagen (1976:600) om offentlig anställning — varning och löneavdrag — har i praktiken inte alltid ansetts kunna tillämpas vid förfaranden av det slag som avses nu.

Övervägande

Ansvar för onykterhet vid förande av tåg m. m.

Det är oomstritt att straffbestämmelser behövs för att motverka onykterhet i trafiken på vägarna, till sjöss och i luften. De skäl som motiverar dessa straffbestämmelser har enligt utskottets mening giltighet även för den spårbundna trafiken. Det räcker med att här erinra om att förare av järnvägsfordon och tunnelbanefordon regelmässigt har ansvar för ett stort antal människors liv och hälsa, och det råder ingen tvekan om att den nedsatta omdömes- och reaktionsförmåga som följer med alkoholförtäring gör att förare av sådana fordon riskerar att begå fel som kan leda till allvarliga trafikolyckor. Vidare kan sägas att den nuvarande ordningen — som innebär att den som ertappas med att berusad framföra järnvägsfordon eller tunnelbanetåg ofta undgår ansvar — är stötande och saknar stöd i allmänhetens rättsmedvetande. Mot bakgrund av vad som nu har sagts anser utskottet att det står helt klart att en allmän straffbestämmelse bör införas mot trafikonykterhet i järnvägstrafik, och utskottet välkomnar förslaget härom i propositionen. Utskottet har inte någon erinran mot den lagtekniska lösning som föreslås och godtar således förslaget till lag om

ändring i trafikbrottslagen. Övriga lagförslag föranleder inget uttalande av utskottet.

Motionerna 168, 169, 868 och 921 i vilka efterlyses förslag till sådana straffbestämmelser som utskottet nu har ställt sig bakom får anses tillgodosedda genom vad som sålunda förekommit.

Promillegränserna för trafiknykterhetsbrott

I motionerna 867 och 1222 efterlyses en sänkning av promillegränsen för rattonykterhet från nuvarande 0,5 ‰ till 0,3 ‰. I den sistnämnda motionen efterlyses också en sänkning av promillegränsen för rattfylleri från nuvarande 1,5 ‰ till 1,0 ‰.

Under förra riksmötet behandlade utskottet motionsyrkanden av samma innebörd. Utskottet anförde då att utredningen (Ju 1980:05) om alkoholutandningsprov som bevismedel vid trafiknykterhetsbrott, som chefen för justitiedepartementet hade tillkallat år 1980, skulle komma att bl. a. överväga frågan om promillegränserna vid trafiknykterhetsbrott. Med tanke på det utredningsarbete som pågick ansåg utskottet att någon åtgärd inte var påkallad från riksdagens sida med anledning av motionsyrkandena. Riksdagen följde utskottet (JuU 1980/81:32 s. 9).

När frågan om en sänkning av promillegränserna nu återkommer finner utskottet, som har inhämtat att utredningen om alkoholutandningsprov som bevismedel vid trafiknykterhetsbrott avser att avsluta sitt arbete under år 1983, inte skäl att inta annan ståndpunkt än förra året. Utskottet avstyrker således bifall till motionerna 867 och 1222. Utskottet vill tillägga att det, som utskottet har anfört i annat sammanhang, är ett viktigt trafiksäkerhetsintresse att uppfattningen att man måste hålla isär alkoholförtäring och bilkörning vidmakthålls (JuU 1980/81:1 s. 18). Det sagda måste vara en utgångspunkt för det fortsatta lagstiftningsarbetet på området.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. att riksdagen antar det genom proposition 1981/82:204 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott,
2. att riksdagen antar det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov,
3. att riksdagen antar det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i körkortslagen (1977:477),
4. beträffande *utredning om straff för onykterhet i järnvägstrafik m. m.*

   att riksdagen avslår motionerna 1981/82:168, 1981/82:169, 1981/82:868 och 1981/82:921,

5. beträffande *promillegränserna vid trafiknykterhetsbrott*
att riksdagen avslår motionerna 1981/82:867 och 1981/82:1222.

Stockholm den 11 maj 1982

På justitieutskottets vägnar
BERTIL LIDGARD

Närvarande: Bertil Lidgard (m), Lisa Mattson (s), Åke Polstam (c), Hans Petersson i Röstånga (fp), Arne Nygren (s), Björn Körlof (m), Lilly Bergander (s), Gunilla André (c), Göte Jonsson (m), Helge Klöver (s), Ella Johnsson (c), Karl-Gustaf Mathsson (s), Bonnie Bernström (fp), Maja Bäckström (s) och Ulla-Britt Åbark (s).

LiberTryck Stockholm 1982